

ÇIĞIR DERGİSİ VE HIFZI OĞUZ BEKATA ÜZERİNE

Gülay SARIÇOBAN

Özet: *Çığır* dergisi, Türkiye’de tek parti döneminde, Hıfzı Oğuz Bekata tarafından 1933-1948 yılları arasında, toplam 193 sayı halinde, aylık, gençlik, fikir ve sanat mecmuası olarak yayımlandı. “Toplu ve teşkilatlı bir gençlik” sloganı ile yola çıkan dergi, gençliği milli beraberlik ve bütünlük içinde, tek fikir etrafında toplamayı hedefledi. Cumhuriyetin temellerinin atıldığı bu dönemde ayrı ayrı ideolojiler peşinde koşan gençlik yerine teşkilatlı bir gençliğe ihtiyaç vardı. Nitekim *Çığır*’ın mücadelesi sonucu, CHP’nin 1935’te toplanan dördüncü büyük kurultayında gençlik teşkilatının kurulması hususu parti programına alındı. Bu çalışmada derginin yayın yönetmeni ve sahibi olan Hıfzı Oğuz Bekata ve gençlik temasının işlendiği ilk 32 sayı incelendi. Bu doğrultuda dönemin başlıca gençlik hareketleri ve siyasal ortamı ortaya konularak derginin çıkış amacı, önemi ve dergide yer alan Hıfzı Oğuz’un gençlikle ilgili yazıları irdelendi. Böylece İnkılâpların ve Cumhuriyetin şekillendiği bir dönem ve bu dönemdeki gençlik meselesi *Çığır* ve Hıfzı Oğuz aracılığıyla sergilendi.

Anahtar kelimeler: *Çığır* dergisi, Hıfzı Oğuz Bekata, gençlik, Cumhuriyet.

Çığır Magazine and Hıfzı Oğuz Bekata

Abstract: *Çığır* magazine, a total of 193 issues, monthly, youth, opinion, and art magazine, was published in the period of single party in Turkey by Hıfzı Oğuz Bekata between 1933-1948. The magazine which has a slogan “A Collective and Organized Youth” aimed to bring youth together within a national unity around a single idea. In such an era in which the basis of the republic was established, there was a need for an organized youth instead of the one with different ideologies. In the same way, as a result of the struggle by *Çığır*, in the 4th great general assembly of CHP in 1935, the issue of establishing a youth organization was included in the party program. In this study, the owner and the editor, Hıfzı Oğuz Bekata, and the first 32 issues in which the theme was “youth” were examined. Within this perspective, the main youth movements and the political conditions were scrutinized and the publication purpose of the magazine, its importance and the articles on youth by Hıfzı Oğuz were studied. Thus, an era in which revolutions and the republic were formed and the youth issue in that era were displayed through *Çığır* and Hıfzı Oğuz.

Key words: *Çığır* magazine, Hıfzı Oğuz Bekata, youth, Republic.

Giriş

Türk basın tarihinde gazetecilik kadar eski bir geçmişi olmasına rağmen dergiciliğin, hızlı ve kararlı bir gelişme gösterdiği söylenemez. Bu gecikme büyük ölçüde okuma alışkanlığının yerleşmemesine ve geç kentleşmeye bağlanabilir. İlk dergilerin hemen hepsi İstanbul’da basılıp dağıtılmaktadır ve çoğu fen bilimleri, askerlik, tıp alanındaki gelişmeleri aktaran aylık mesleki yayın organı niteliğindedir. Cumhuriyet döneminde eğitimin yaygınlaşması ile

birlikte dergilerin sayısı ve çeşidi artmaya başlar; haftalık, on beş günlük ve aylık sürelerle yayımlanan dergiler arasında edebiyat ve çocuk dergilerinin yanı sıra, Türkiye'nin ilk gençlik dergilerinden biri olan *Çığır* dergisi de yerini alır.

Türkiye'de harf devrimi süreciyle (1933-1948) birlikte yayın hayatına başlayan *Çığır* dergisi, yaşamını en uzun süre devam ettiren dergilerden en eskisidir. Dergi, kültür dergisi özelliğini taşıyan bir fikir dergisidir. Bu yüzdendir ki *Çığır* dergisi çok geniş bir kitle tarafından okunmaktadır. Ancak derginin asıl hedef kitlesi gençliktir. Çünkü derginin çıkış amacı millî davanın savunulması için gençliği tek vücut hâlinde, tek bir söylev yani fikir etrafında birleştirmektir.

Bu amaçla yayımlanan dergi, edebiyattan ekonomiye kadar uzanan geniş bir yelpazede eser vermiş yazar kadrosuna sahiptir. Bunlar arasında şu isimler yer almaktadır:

- Edebiyat : Samet Ağaoğlu, Sabahattin Rahmi
 Tarih : İsmail Hakkı, Hüseyin Namık Orkun, Dr. Bekir Sıtkı
 Felsefe : Hatemi Semih Sarp, Dr. Avni Refik Bekman
 Ekonomi : Dr. Şeref Nuri
 İlim : Dr. Şükrü Pamirtan
 Hikâye : Ferit Celal Güven, Cezmi Tahir
 Sosyoloji : Dr. Ziyaeddin Fahri
 Şiir : M. Faik Ozansoy, Kamuran Bozkır, Rıza Apak

Derginin başyazarı, sahibi ve sorumlu müdürü Hıfzı Oğuz Bekata'dır. *Çığır*, 1933-1948 yılları arasında 193 sayısı çıkar. İncelediğimiz ilk 32 sayıda gençlik teması işlenmiştir. 32. sayıdan sonra ise dergi, gençlik mecmuası niteliğini taşısa da artık kültür, fikir, sanat dergisi olarak ifade edilmiştir.

Hıfzı Oğuz Bekata

1911'de Ankara'da doğan Hıfzı Oğuz Bekata, 1935'te Ankara Hukuk Mektebini bitirmiştir. Bir süre çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1942'de CHP'ye girerek, aktif siyasal yaşamına başlamıştır. Bekata, gençlik çağında politikaya ilgi duymasının bir sebebini de 15 yıl yayımladığı *Çığır* dergisine bağlamaktadır.

1943'te Ankara'dan milletvekili seçilen Bekata, 1950'ye kadar bu görevi sürdürmüştür. 1957'de yeniden parlamentoya giren Bekata, 1975'e kadar TBMM'de bulunmuş, 1961'de Kurucu Meclis üyeliğine getirilmiş. 1963'te de Ankara'dan senatör seçilmiştir.

İsmet İnönü'nün koalisyon hükûmetlerinde Devlet ve İçişleri Bakanlığı, uzun süre Millî Savunma Bakan Vekilliği ve Hükûmet sözcülüğü yapan Bekata, parti içi yaşamında Ankara İl Başkanlığı, Parti Meclisi ve parti TBMM Grubu

üyeliklerinde bulunmuştur. Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Çorum ve Konya Parti müfettişlikleri yapmıştır (Aral, 1995, s. 46).

Bekata, hiç parti değiştirmeden 1942'den 1975'e kadar 26 yıl mecliste CHP bünyesinde görev yapmıştır. 1933'ten 1948'e kadar *Çığır* dergisini yayımlamıştır. Başlıca eserleri:

- Birinci Cumhuriyet Biterken (1960)
- Dağların Ardı (1965)
- Türkiye'nin Bugünkü Görünüşü (1969)
- Dış Politika (1975)

Ayrıca çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış sosyal, siyasal anılar ve araştırmaları bulunmaktadır.

Bekata; Atatürk devrimlerine, laik Cumhuriyet'e inanmış, bu ilkeleri ömür boyu savunmuş, ilginç kişiliği ve zekâsıyla dikkatleri çekmiş bir siyaset adamıdır (Özdenoğlu, 1997, s. 94). Duygularını şiirle ifade eden ve çok sayıda şiiri bulunan Bekata'yı eşi Ayfer Hanım ve kızları Fatoş ve Nur 01.09.1995 günü kendi yazdığı *Son Veda* isimli şiiriyle uğurlarlar (Bekata, 1997, s. 87).

SON VEDA

Sevmek, ömür boyu sevmek
 Ve ağlamak için için
 Bunca verdiğim boş emek
 Yıllarım bitiyor, niçin?
 Gökte ay, güneş, yıldızlar,
 İnsanlar, dağlar, denizler,
 Kuşlar, çiçekler, ağaçlar,
 Gözümden silindi, niçin?
 Bana soru sorma Tanrım
 Her şeyim dünyada kaldı,
 Çıplak göndermiştin beni,
 İşte çıplak geliyorum.

Dönemin Özellikleri

Çığır dergisinin yayımlandığı dönem 1933 yılı ile 1948 yılları arasındadır. Bu dönem içinde gençliğin ulusa sahip çıktığının göstergesi olan iki olay kayda değerdir:

a) Gençliğin Ulusal Dilimize Sahip Çıkması

Türk ulusunun bilinçli bir biçimde diline sahip çıkmaya başladığını 25 Şubat 1933'teki bir olay açıkça göstermektedir:

Türkiye’de yataklı vagon tekeliyle devletle yaptığı bir sözleşme ile elinde tutan Fransız Vagon-li adında bir yabancı ortaklık vardır. Bu ortaklıkta, işin gereği olarak bazı yabancılar da çalışmaktadır; zira bu firma Avrupa’nın hemen her yerinde aynı işi yapmaktadır.

Osmanlı Devleti zamanından gelen bir alışkanlıkla bu ortaklığın Türkiye’deki bürolarında da Fransızca konuşulmaktadır. Ulusal duygular açığa çıkınca bu alışkanlığa karşı tepkiler başlar. Bir gün, bu ortaklığın İstanbul bürosundaki bir Türk memurun Türkçe konuştuğunu gören Fransız müdür, buna fena hâlde hiddetlenir, memura hakaret ederek ceza keser.

Olay İstanbul gençliği arasında kısa sürede duyulur. Ortaklığın bürosu önünde toplanan gençler olayı ağır biçimde kınar ve içeri girerek duvarda asılı bulunan Atatürk resmini oradan kaldırıp Halkevine teslim eder (Uzun, 2009, ss. 57-81).

b) Bulgaristan’ın Razgart Kentindeki Türk Mezarlığına Yapılan Taciz

Gençlikteki Türklük bilincinin uyanışını gösteren bir başka olay da yukarıdakinden hemen iki ay sonra yine İstanbul’da geçer. 17 Nisan 1933 gecesi Bulgaristan’ın Razgart kentindeki Türk mezarlığının bir bölümü bazı saygısız Bulgarlarca tahrip edilir. Bu olay, Bulgaristan’da onurlarıyla yaşayan Türklere karşı bir gözdağı niteliğindedir. Hiçbir sebebi de yoktur.

Olay duyulunca İstanbul gençliği harekete geçer. Bulgaristan’da da yaşasa Türk her zaman Türk’tür. Onlara karşı yapılan saygısızlık, Türkiye Türklerine karşı sayılır. 23 Nisan 1933’te toplanan üniversite ve yüksekokul öğrencileri heyecanlı bir gösteriden sonra Türklüğe çok yakışan soylu bir gösteride bulunur. İstanbul’da da bir Bulgar Mezarlığı vardır; gençler bu mezarlığa çelenkler, çiçekler koyup dağılır.

Türk’ün duyarlılığını ve soyluluğunu gösteren bu iki olay Atatürk’ün beklediği gençliğin yetişmekte olduğunu göstermektedir.

c) Diğer Önemli Olaylar

1929 yılında dünyanın geçirdiği en büyük ekonomik bunalımın sonucu olarak sanayileşme çabaları istenilen sonucu vermez. Sanayileşme çabalarının artık devlet eliyle yürütülmesi bir zorunluluktur. O tarihe kadar devlet, özel kişileri desteklemiş olsa da istenilen verim alınamaz. Özel kişiler istedikleri ekonomik işletmeleri kurabilmektedir; ancak onların yapmak istemedikleri ya da yapamadıklarını devlet üzerine almaktadır. Böylece, 1933 yılında ilk Beş Yıllık Plan hazırlanır. Bu plan, Türk tarihinde ilk kez, modern sanayileşmeye başlandığının simgesidir. Daha sonra 1937’de hazırlanan İkinci Beş Yıllık Plan, İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine uygulanamamıştır.

Meşrutiyet Dönemi’nde geliştirilmesine çalışılan, Darülfünun adlı tek Türk üniversitesi, beklenen sonuçları vermez. 1933 yılına kadar bu bilim kurumunu

modern esaslara göre yenileme çabaları yer alır. Bu yıllarda, faşist Alman diktatörü Hitler'in zulmünden kaçan pek çok değerli bilim adamı, en özgür ülke saydıkları Türkiye'ye sığınmaya başlar. Bu bilginleri başka ülkelere kaptırmamak ve bundan sonra gelecekleri barındırmak için, onların Türk üniversitelerine alınmaları düşünülür. Ancak daha önce, bu bilginlerin çalışabilecekleri bir ortam hazırlamak gerekmektedir. Bu düşünceler ürünü verir. 31 Mayıs 1933'te "İstanbul Üniversitesinin Kurulması Hakkında" Kanun çıkarılır. Bu kanun Darülfünun'u kaldırır. Kısa bir süre sonra kurulan İstanbul Üniversitesi, Batı Avrupa modeline göre örgütlendirilir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, bölgesindeki güvenliği sağlama çabasına girer. Devletimiz bir yandan batısında, bir yandan da doğusunda bir önder rolü oynayarak barışı sağlamlaştırmak istemiştir. Balkanlarda gözü olan İtalya'nın bu tutumuna karşı bir Balkan Antantı yapılır. Buna ilk adım olarak, 14 Eylül 1933'te, Türkiye ile Yunanistan on yıl için sınırlarını güvence altına alır. 19 Ekim 1933'te Türkiye ile Romanya dostluk ve saldırmazlık antlaşmasını imzalar. Aynı yılın 27 Kasımında Yugoslavya da bu biçim bir bağlantı içine girer. 9 Şubat 1937'de bu üç devlet ile Türkiye ortak bir antlaşma imzalar. Böylece ünlü Balkan Antantı doğar. Türkiye, doğusunda da iyi ilişkiler kurmak gayreti içindedir. Daha önce İran ile yapılan dostluk ve dayanışma antlaşmalarına 8 Temmuz 1937'de Irak ile Afganistan da girer. Bu dört devlet arasında Sadabat Paktı imzalanır.

1935 yılı Ekim başlarında Çerkez Ethem ile kardeşi, Atatürk'e suikast girişiminde bulunurlar, ancak suikast daha hazırlık evresinde iken önlenir. Olayın duyulması üzerine İstanbul gençliği çok görkemli bir miting düzenler.

22 Haziran 1936'da Montrö Antlaşması'yla Boğazlardan geçiş sorunu çözümlenir. 1938 yılı Eylül'ünde halkoyu sonucunda Bağımsız Hatay Devleti kurulur. Daha sonra 7 Temmuz 1939'da Hatay ili kurulur.

1939 yılında başlayan ve 1945'e kadar süren İkinci Dünya Savaşı Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını büyük ölçüde engeller. Hemen bütünü üretici erkeklerden oluşan iki milyonluk bir ordu savaşa hazır bir durumda tutulur. O günlerin çok kısıtlı imkânları dolayısı ile bütçe kaynaklarının hepsi orduya aktarılır. Ordunun üreticilerden oluşması, tarımsal üretimin iyice düşmesine yol açar. Yeni kurulmakta olan sanayinin gelişmesi durur. Yurtta pahalılık ve yokluk başlar. Ancak, savaşa girmemek için bazı fedakârlıklarda bulunulması son derece tabiidir. Savaş sırasında Türk hükûmetleri elden geldiği oranda üretimi artırmaya çalışmışlar, tüketimin savurganca bir yola girmesini, hububat ve ekmek gibi bazı tüketim maddelerini karneye bağlayarak önlemek istemişlerdir. Fırsatçı, stokçu tüccarlar ağır vergilerle cezalandırılır, ama bu arada büyük haksızlıkların yapılması önlenemez. Savaş sırasında, savaşanlara satılan bazı değerli mallar (krom gibi) ile de önemli ölçüde döviz stokuna sahip

olunur. Çünkü bu dövizler, dış alım imkânı olmadığı için, kullanılmaz. Böylece, Türkiye savaşın dışında kaldığı gibi, savaş sonunda, tarihinde o güne kadar görülmemiş döviz stokuna sahip olunur.

Atatürk'ün ölümünden sonra 11 Kasım 1938'de İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin başına getirilir ve İsmet İnönü'nün başkanlığında 1945 yılına kadar tek parti yönetimi sürer.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin Birleşmiş Milletler örgütüne girmesiyle Türkiye'de çok partili demokratik hayata geçme zamanının geldiği bilinci uyanır. Bu amaçla ilk olarak 18 Temmuz 1946'da Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılan bazı milletvekilleri Demokrat Partiyi kurunca demokratik ortama geçiş hızlanır.

1946'da ilk kez tek dereceli seçimler yapılır ve bu seçimleri iktidar partisi olan CHP kazanır. 1946-1950 döneminde bütün aşırılıklara rağmen, demokrasi yürümüştür. Daha sonra 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerle Cumhuriyet Halk Partisi 27 yıllık iktidarı kaybeder. Yeni bir dönem açılır.

1933-1950 Döneminde Türkiye'nin Siyasal Durumu

Cumhuriyet'in ilanından 1950 tarihine kadar Türkiye'nin siyasi hayatına CHP hâkim olur. 1946 yılına kadar geçen zaman içinde pek kısa ömürlü olan Serbest Cumhuriyet Fırkası (1930) ve Millet Meclisindeki Müstakil Grup da gerçek bir muhalefet teşekkülü değildir. O da CHP'nin içinde çalışan bir topluluktur ve memlekette demokratik bir muhalefet denemesine hazırlık olsun diye kurulmuştur. Hıfzı Oğuz Bekata da siyasi hayatına CHP'de başlar ve bu müstakil grubu oluşturan 35 kişi arasında yer alır.

Türkiye'nin politik hayatındaki çok partili demokratik değişme, 1946'da kurulan Demokrat Parti (DP) ile başlar. Bu tarihten sonra kurulan partilerle Türkiye de Batı dünyasının demokratik akışına ayak uydurmuş olur.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra siyasi görüşleri, siyasi hayatı, Batı'nın siyasi hareketlerinin etkilediği görülür. Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan tek parti, tek şef, parti-hükümet birliği sistemleri Türkiye'ye de örnek olur. O günlerde Avrupa'nın her memleketinde bu sistemlere doğru az veya çok kaymalar olur. İç sınıf kavgalarını önlemek amacıyla Almanya ve İtalya'daki uygulama, Avrupa'daki gibi sınıf kavgalarından doğmuş değildir. Türkiye'deki yönetim biçimi, yarı sömürgelikten kurtuluş hareketi olarak doğmuş, otokratik ve teorik bir düzeni yıkılmış, bunun yerine demokratik ve cumhuriyetçi bir düzen getirmiştir. İktidarı elinde bulunduran siyasi teşekkül, bağımsızlığı korumak, ekonomik ve sosyal hayatta batılı bir düzen kurmak, sağlam bir millî oluş için millet bütünlüğünü korumak maksatlarından ilham almaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve İtalya'daki totaliter rejimlerin yıkılması üzerine batı memleketleri insan hak ve özgürlüklerini tanıyan gerçek demokrasinin kurulması ve yerleşmesi konusunda el birliği yaparlar. Türkiye de hür Batı dünyasının bir üyesi olarak bu harekete katılır. Aslında, Cumhuriyet devrinde o zamana kadar özgür ve demokratik bir gelişmenin bütün şartları da olgunlaşmıştır. Bu şartlar, 1946'dan sonra Türkiye'nin çok partili bir siyasi düzene girmesini sağlar. Cumhuriyet'in başından beri Türkiye'nin siyasi idaresini elinde bulunduran CHP, 1950'de iktidarı Demokrat Parti'ye devreder. DP, siyasi özgürlükleri, söz, toplanma, basın, düşünce özgürlükleri gibi insan haklarını sert kanun maddeleri ile sınırlandırır. Fakat bu sınırlandırmalar sert tepkiler doğurmakta gecikmez. Hak ve özgürlüğün şuuruna varmış olan Türk milleti, ordusunun önderliği ve ileri düşünceli gençliğin katılmasıyla bu rejimi 27 Mayıs 1960 ihtilali ile yıkarak demokratik ve özgür siyasi düzeni kurar.

Hıfzı Oğuz Bekata, 1960 ihtilali için “Toplumların geçirdikleri her büyük olay, o olayın cereyan ettiği zaman ve koşullar içinde değerlendirilmelidir. Gerçekçilik bu olur. Gönül isterdi ki, idamlar ve mahkûmiyetler olmasın” demektedir.

Hıfzı Oğuz, 1960'da yazdığı *Birinci Cumhuriyet Biterken* adlı kitabına bu ismi koymaktaki maksadını şu cümlelerle açıklamaktadır: “Cumhuriyet'ten önce kurulmuş, Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren Türkiye'de halkı çağdaşlığa götüren ve kalkınmasına güç veren neler yapılmışsa, bütün bunlarda damgası olan CHP'nin başlattığı demokratik düzen de dâhil olmak üzere TBMM ve hükûmet ortadan kaldırılmıştı. Cumhuriyet tarihimizde bu olay ilktir. Bu nedenle bir geçici benzetme olarak, kitabın adını “Birinci Cumhuriyet Biterken” koydum. Bununla, İkinci Cumhuriyet'in başlayacağı anlamını amaçlamadım” (Aral, 1960, s. 21).

Bekata'ya göre CHP'nin en sağlam ve istikrarlı dönemi Atatürk'ün Cumhurbaşkanı ve İsmet İnönü'nün Başbakanlığı dönemidir. Vatan'ın kurtuluşunda rolü olan CHP, Türkiye'nin her alanda ilerlemesi, gelişmesi ve çağdaş bir yaşama girmesinde de büyük rol sahibidir. İlk büyük muhalefet partisi Demokrat Parti de CHP'den çıkmıştır.

Atatürk'ten sonra 1960 yılına kadar CHP, İsmet Paşa'nın başkanlığında birleşmiş büyük bir ekiptir. Bekata, CHP'nin yavaş yavaş hiziplere dönüştüğünü, öyle ki bu hiziplerden SHP, CHP, DSP gibi üç partinin çıktığını ve CHP'yi dışarıdan kimsenin bölmediğini, kendi içinde bölündüğünü ileri sürmektedir (Aral, 1960, s. 23)

Bekata, Türkiye'nin bugün gerçek bir Sosyal Demokrat Harekete ihtiyacı olduğunu söylemekte ve bunun için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır: Sosyal Demokratlar, ciddi ve çağa uygun bir program içinde ve etrafında toplanmalıdırlar. Bu programı uygulayacak güven verici, samimi,

inanmış, iradeli ekiplerle, halkın huzuruna çıkmak zorundalar. Çünkü iktidara da başka türlü gelinemez (Aral, 1960, s. 23).

Öte yandan Hıfzı Oğuz, *Tarih ve Toplum* dergisine Ağustos 1995'te yazdığı makalesinde, İsmet İnönü'nün 20. ölüm yıldönümünde o güne kadar gizli kalmış bir tarihî belgeyi açıklamaktadır. Bu belgeyi Bekata, dönemin Anayasa Mahkemesi başkanı olan Yekta Güngör Özden'den temin ederek yayımlamıştır. Bu belge "İsmet Paşa, Adnan Menderes'in idamına neden engel olmadı?" sorusuna açıklık getirir niteliktedir (Bekata, 1995, ss. 14-17).

15 Eylül 1961 günü Yassıada mahkemesi başta Başbakan Adnan Menderes olmak üzere siyasi suçlarından ötürü 15 kişinin idamına karar verir. Ölüm cezalarının infazı ise Millî Birlik Komitesi tarafından onaylanmasına bağlıdır. Komite ve komutanlar sürekli toplantılar yapmaktadırlar. Bu sırada İsmet İnönü, mahkeme kararlarından önce 13 Eylül 1961 günü idamlarla ilgili olarak hazırladığı muhtırasını Millî Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel'e sunmuştur.

İsmet Paşa muhtırasında, ölüm cezalarının infazı hususunda ciddi endişelerinin olduğunu belirtmiş ve bunun Millî Birlik Komitesine duyurulması konusunda Cemal Gürsel'den ricada bulunmuştur.

İsmet Paşa idamların gerçekleşmesi hâlinde halkta ayaklanmaların olabileceğini, bunlara kuşkusuz devletin engel olabileceğini fakat bu ayaklanmaları gerçekleştiren kişilerin ruhi ve manevi kuvvetlerinin idam cezalarının infaz olunmasıyla daha da artma eğiliminde olacağını beyan etmiştir. Ancak İsmet Paşa'nın tüm bu endişe ve uyarılarına rağmen 16 Eylül 1961 günü Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan, 17 Eylül'de de Başbakan Adnan Menderes infaz edilmiştir.

Bekata, bu hazin olayın yakın tarihimize gerçek yönleri ve belgeleriyle geçmesini sağlayacak bilgilerin canlı şahidi olarak, bu tarihi belgeyi açıklamayı görev bilmiştir.

Çığır Dergisi

1933 Ankara'sında "Gençlik Dergisi" olarak yayın hayatına başlayan *Çığır*, sahibi ve başyazarı olan Hıfzı Oğuz Bekata tarafından 1948 yılına kadar toplam 193 sayı çıkmıştır. 1937 tarihinden sonra yazı işleri müdürlüğü görevine Ahmet Fevzi Çakmakçıoğlu getirilmiş; ancak derginin sahibi olarak Hıfzı Oğuz'un adı künyede yer almaya devam etmiştir.

Çığır'ın hiçbir maddi gayesi olmamıştır. Nitekim *Çığır*'ın iç ve dış tekâmülüne, kâğıt ve baskı fiyatlarının fazlalığına rağmen dergi 10 kuruş gibi pek az bir fiyatla satılmış ve bununla beraber abone olanlara ayrıca indirimler yapılmıştır.

Çığır, fikirlerinde politika yapmamıştır. Gayrisiyasi bir amaç edinmiştir. Ankara’da Ulus Basımevi aracılığıyla yayımlanmıştır. Aylık bir dergi olup yayın organı “Genç Türk Edebiyatı Cemiyeti”dir.

Derginin 16 yıl gibi uzun bir süre ilgi görmesinde öğretmenlerin, halkevlerinin Çığır’ı okuması için Kültür Bakanlığı ve CHP tarafından desteklenmesinin büyük katkısı olmuştur.

Dergide yer alan gençlikle ilgili yazıların (İlk 32 sayı) hemen hemen tamamı Hıfzı Oğuz Bekata’ya aittir. Dergiyi çıkarmaya başladığında 22 yaşında ve üniversite öğrencisi olan Bekata için gençlik ve dava kelimeleri o günlerde çok önemlidir ve gençliğe yeterince önem verilmemektedir. Millî davanın kazanılması için “toplular ve teşkilatlı bir gençlik” şarttır.

Çığır birinci sayısında ilk yazısı ile sözüne şöyle başlamıştır: Bizde öteden beri gençlik, ilim, fikir, sanat bir taraftan inhisar altına alınmış, diğer taraftan piyasası belli olmayan bir pazarda başıboş bırakılmıştır. Bunun içindir ki memleketimizde ne toplu ve teşkilatlı gençlik ne de hakiki bir sanat görülüyor.

Çığır kendisine ülküsü için son ikisini birincisi içinde görmek isteyen üç ana yol belirlemiştir.

- a) Gençlik
- b) İlim, fikir, sanat
- c) Karakter

İncelediğimiz 1-32. sayılar arasında programın birinci ana yolu olan “gençlik ülküsü” üzerinde durulmuştur. 32. sayıdan itibaren programın ikinci bölümü olan öz ilim, özlü fikir ve hakiki sanat alanına girilmiştir.

Programın gençlik bölümü kısaca şöyledir: Harp sonu dünyasında gençlik, ulusların her bakımdan ehemmiyetle ele aldıkları ulusal bir davadır. Bu davanın, hele devrim yapmış uluslar için, kavranılmakta ve ele alınmakta gecikmesi çok zararlıdır.

Türkiye’de ise gençlik davası diye bir şey yoktur, hâlbuki bu her yönden olmalı ve bir devrim işi yapılmalıdır (Çığır, 1935, Sayı: 31, s. 2).

Çığır, programın birinci bölümü olan gençlik davası kısmını başarıyla tamamlamıştır. Başlangıçta bu davaya karşı çıkanlar desteklemeye başlamış hatta daha da ileriye gitmişlerdir. Çünkü dönemin partisi olan CHP bu işi programına koymuştur. CHP’nin gençlik teşkilatı davasını programına almış olması ile dergi bir anlamda hedefine ulaşmıştır. Artık Türk ulusuna, Türk köyüne, Türk şehrine, Türk devrimine ve büyük Türk yarınına doğru kitle hareketi başlıyor demektir. Ancak bu gençlik kurumu komünist, faşist, nasyonal sosyalist kurumlarından hiçbirine benzememeli, orijinal olmalıdır. Nitekim

Türk devrimi evrensel olmakla beraber her şeyden önce Türkiye içindir, orijinaldir, kopya değildir.

Çığır, Türkiye dışında ve yabancı ülkelerde yaşayan Türkleri de yakından ilgilendirmiştir. Kıbrıs, Mısır, Suriye, Finlandiya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'da *Çığır*'ın ne kadar sevildiğini anlatan yazılar basında çıkmıştır. *Çığır* için yazılan aşağıdaki yazılar bunu açıkça göstermektedir.

...Biz Bulgarya Türk gençleri için *Çığır* dilek yollarımızda bize öncülük eden bir maşalan olabilir, yeter ki onun diriltici ve yükseltici seslerine yabancı kalmayalım, yeter ki onu bir sevgili gibi uzak ve ışıklı yollardan bekleyelim, karşılayalım ve bağrımıza basalım...

...*Çığır* öz Türk gençliği aşıl原因an mecmuadır...

...Kıbrıslı Türk gençleri *Çığır*'ı dikkatle okur ve burada tatbiki mümkün olan kısımları yaparsa her halde hem kendilerine hem de cemaatlerine büyük bir iyilik etmiş olacaktırlar (*Çığır*, 1934, Sayı: 24, s. 5).

Çığır dergisi daha ilk sayısından itibaren Türkiye'de gençlik işinin ne şekilde ortaya konulabileceğini; gençlik teşkilatının nasıl yapılması gerektiğini vurgulamış ve devrim için gençlik düsturu üzerinde durmuştur. Bu hedefe rağmen dergi onuncu yılını kutladığı günlerde gençlik davası hâlâ on sene öncesine göre pek farklı bir noktada değildir. Hıfzı Oğuz bunun sebeplerini şöyle sıralamaktadır:

- Gençlik kendisine müşterek bir yol bulamamıştır.
- Gençlik, müşterek bir ideal etrafında bir, beraber ve teşkilatlı değildir.
- Gençlik bağı yanan bir susuzluk içinde hedefsizdir.
- Türk çocuğu hâlâ başıboştur.
- Ahlak, seciye, cibilliyet gibi büyük hasletlerin hepsinin ifadesi için kullanılan "karakter" ise ferdî ölçüde az; millî ölçüde ender insanlarda görülmektedir (*Çığır*, 1942, Sayı: 110, s. 2).

Hıfzı Oğuz, Birinci Dünya Savaşı sonrası dünyada iki millet tipinin ortaya çıktığını söyler. Birincisi; İngiltere, Fransa gibi bünyelerinde temelden bir değişme yapmayanlardır. Bunlar eski anelerine bağımlı kalan milletlerdir. İkincisi; Türkiye, Almanya, İtalya gibi bünyelerinde esaslı değişiklikler yapan, yeni bir dava güden, yeni bir rejim ve nesil iddiası olan milletlerdir. Her iki millet tipinde ortak olan şey, her büyük harekette, o millet gençliğinin damgasının bulunmasıdır. Nitekim bu noktadan hareket ederek Lokarno şartlarını parçalayan Almanya'nın, Habeşistan'ı istila eden İtalya'nın bu başarılarını gençliklerine borçlu olduğunu görürüz. Bu milletler millî hareketleri ve inkılapları gençliğe emanet etmişlerdir (*Çığır*, 1936, Sayı: 40, s. 2). Tıpkı Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk gençliğine emanet ettiği gibi.

Hıfzı Oğuz, Türk gençliğini dış gençlikten daha kötü şartlar içinde görmektedir. Çünkü Türk gençliğinin parçalayacağı bir Lokarno, istila etmek mecburiyetinde olduğu bir Habeşistan yoktur. Türk gençliğinin en büyük düşmanı Türk topraklarının ta kendisidir. Çünkü bu topraklara davası için başını koyarak ülküsü için bu toprakları bütün geriliklere rağmen yeniden inşa edecektir.

Hıfzı Oğuz, Türkiye’de gençlik işini ulusal bir dava olarak “İnkılap için gençlik” şeklinde ele almaktadır. İşte bu inkılap gençliği, geçmiş devirlerle bu devri mukayeseye asla yeltenmez. Çünkü inkılap yıllarını o bizzat yaşamış ve yaşamaktadır. Onun için canlı olan devir bu devirdir. Bu itibarla Cumhuriyet’in öz imanı, samimi ve riyasız cevheri ancak yeni nesilde, Cumhuriyet gençliğinde vardır. Bekata, bu devri açan kişi olarak gördüğü Mustafa Kemal Atatürk’ün “Bu neticeyi Türk gençliğine emanet ediyorum” derken aslında bunu ifade ettiğini dile getirmiştir. Yine Mustafa Kemal Atatürk hakkında şu ifadeler yer vermiştir:

- Mustafa Kemal fanidir. Fakat Mustafa Kemaller yaşayacaktır.
- Mustafa Kemal, Türk tarihinde açılan Mustafa Kemaller devrinin başlangıcı ve öncüsüdür (Çığır, 1934, Sayı: 23, s. 4).

Hıfzı Oğuz, dergiye yazdığı makalelerin birçoğunda gençliğin kazanılmasının çok büyük önem taşıdığını, çünkü her şeyi yarına götürecektir, her şeyi yaşatacak veya yok edecek olanın yine gençlik olduğunu sık sık vurgulamıştır. İnkılabın gençliği kazanması içinse gençliğin inkılabın içine alınması şartını görmektedir. Bunun üç koldan yapılabileceğini söylemektedir. Ailede, mektepte, dış hayatta (Çığır, 1935, Sayı: 27, s. 3). Bunu ise her üç alanda da ancak toplu ve kurumlu gençlik terbiyesinin yaratacağını açıkça ifade etmiştir. Yaptığı bazı araştırmalar sonucu çocuğun gerek aile içinde, mektepte gerekse aile dışında istenildiği gibi yetiştirilemediğini, çocuğun okulda öğrendikleriyle evi arasında bir zıtlık yaşadığını ve nasıl davranması gerektiği konusunda bir ikileme düştüğünü gözlemlemiştir. Bütün bu sebepler yüzünden gençliğin bomboş yetiştiğini, okumadığını, okuyanların ise bir köşeye çekilip âdeta hayata küskün baktıklarını söylemektedir.

Bekata, “İnkılabın kafa devri” olarak nitelendirdiği bu devirde yapılacak ilk iş olarak “İnkılabın palavracı değil, idealist gençliği, faziletli, mert, büyük başlı ve büyük gönüllü gençliğini kazanmalı, yaratmalıyız” demiştir.

Hıfzı Oğuz’un “idealist adam” kavramıyla ilgili fikirleri de ilginçtir. Goethe, “Namuslu adam kendini en son düşünendir” derken, Hıfzı Oğuz “İdealist adam”ı Goethe’nin namuslu adamından daha üstün tutmakta ve “İdealist adam, kendini hiç düşünmeyendir” demiştir. Çünkü idealist adam kendini bir davaya adanmış olan adamdır. Ömrünü er geç bu uğurda tüketecektir. Nitekim tarih sayfalarını karıştırdığımızda büyük idealistlerin kendilerini düşünmeye bile vakitleri olmadığını görebiliriz. Yine bu konuda Hıfzı Oğuz, “Yeni bir rejim

ekseriya idealistler tarafından kurulur. Fakat namuslular tarafından yaşatılabilir” demiştir (Çığır, 1938, Sayı: 63, s. 2).

Hıfzı Oğuz, *Gençlik ve Demagoji* isimli makalesinde savaş sonunda milletlerin rejim arayışına girdikleri ve yine bu milletlerde siyasi partilerin iktidara gelmesinde gençliğin oynadığı rol üzerinde durmaktadır. Ayrıca yaşlılara fazla önem veren ve ananelerine çok bağlı bir ülke olarak bilinen İngiltere’yi örnek göstererek orada da gençliğe karşı yönelme olduğunu, İngiliz basınından aldığı notlarla gözler önüne sermektedir. Bunlar:

İtalya’da M. Mussolini’nin arkasında, organize ettiği memleketin gençliği bulunuyor. Almanya’da memleketin gençleri -ve yalnız bunlar- M. Hitler’i iktidar mevkiine çıkardı. Ve orada tutuyor.

Almanya’da ihtiyarlık bir kenara çekilmiş olup, gençlik rakipsiz bir surette idare başında bulunmaktadır.

Bu memleket (İngiltere) ihtiyar ve orta yaşlılar tarafından idare ediliyor (Çığır, 1934, Sayı: 18, s. 2).

Hıfzı Oğuz’un İngiliz basınından not aldığı bir başka yazıda ise İngiltere’deki siyasi partilerin gençliğe önem vermediğine dikkat çekilmektedir. Bir diğer yazıda ise gençliğin sabır ve tahammülünün kalmadığı ve gençliğin artık kendi dilinden anlayan, içinde doğduğu dünyadan daha iyi bir âlemin yaratılmasında rol oynayabilecek bir lider görmek istediği vurgulanmaktadır. Bu da İngiliz basınında şu sözlerle ifade edilmiştir: “Eğer bu vaazı yapacak hakiki bir peygamber bulunmazsa, yalancı bir peygamberi de o, kemalihahşe dinleyecektir” (Çığır, 1934, Sayı: 18, s. 2).

Hıfzı Oğuz, *İnkılap Gençliği ve Spor* adlı makalesinde sporu başlı başına bir mesele olarak ele almamakta ancak spor teşkilatının gençlik teşkilatı içinde ele alınması konusunda ısrar etmektedir.

Bu dönemde okul içinde izcilik ve okul dışında spor kulüpleri millî ölçülere vurulduğu zaman gülünç olmaktan kurtulamamışlardır. Nitekim izcilik, merasimler ve gençlik merasimleri bir nevi talebe süsü ve mektep modası şeklinde kalmıştır. Spor kulüplerimiz ise o kadar tesadüfi kuruluşlardır ki bunlar arasında millî bir birlik, fikir ve beden terbiyesinde müşterek bir uyum yoktur.

Bekata, inkılabın istediği bir sporcu gençlik istemekte ve bunu şu sözleriyle ifade etmektedir “Kafasız beden ve bedensiz kafa düşünülemez” (Çığır, 1937, Sayı: 54, s. 2).

Hıfzı Oğuz, *İnkılap Gençliği ve İçki* adlı makalesinde bu dönemde meyhanelerin kütüphanelerden çok daha kalabalık olduğunu bunun inkılap gençliğine yakışmadığını ve bu illetten kurtulmak için Türk ailesine, kültür müesseselerine büyük görev düştüğünü dile getirmiştir. Yeşilay Cemiyeti tarafından çıkarılan Yeşilay dergisinin Mart 1937 tarihli ve 51 sayılı nüshasında

baş makale olarak yayımlanan bu yazısında içki ile ilgili olarak yazdığı şu sözler dikkat çekicidir:

Şurası bir hakikattir ki, mesut içiyor, saadetini artırmak için. Bedbaht içiyor, kederini dağıtmak için. Zengin içiyor, neşesinden; fakir içiyor, unutmak isteğiyle.

Toplantılar içkisiz olmuyor; erkek içiyor, cüretini körüklemek arzusuyla; kadın içiyor, saffet perdesinden, yüz kızartmadan sıyrılmak için.

Şehirli içiyor, daha fenası heves eden, içeni gören içiyor (Çığır, 1937, Sayı: 49, s. 2).

Sonuç

Cumhuriyet dönemi ilim, fikir ve sanat dergilerinden biri olan Çığır dergisi (1933-1948), ilk çıktığı yıllarda Türkiye içinde ve Türkiye dışında çok itibar görmüştür. Bunda gayrisiyasi bir çizgide olmasının, şef ve otorite gibi kavramları vurgulayarak sosyalizme cephe almasının önemli bir etkisi vardır. Ancak daha sonra derginin yayın yönetmeni ve sahibi olan Hıfzı Oğuz Bekata'nın 1942'de CHP'ye girmesinin de etkisiyle dergi, çizgisini değiştirerek CHP'nin ilkelerini benimsemiştir.

Çığır, Türk gençliğine ve memleketin fikir hayatına hizmet etmeyi kendine gaye edinmiş; uzun yıllar ayakta kalmayı başarmıştır. Dergi, yayın politikası içinde önemli bir yere sahip olan gençlik meselesini “büyük Türk yarını için gençliği inşa etmek” düsturu ile ele almış, millî ve beynelmilel bakımlardan gençlik formüllerini izaha çalışmıştır. İnkılap gençliği için hususi bir gençlik terbiyesi lüzumunu tebarüz ettirerek gençliği millî birlik ve bütünlük içinde, başka fikir akımlarının etkisi altına girerek dağınık parçalar hâlinde değil; tek fikir ve tek davanın, millî inşa davasının içinde görev ve sorumluluklarla görmek istemiştir. Bunun için de Çığır “toplu ve teşkilatlı gençlik” davasını ileri sürmüştür. Bu dava için verdiği mücadele CHP'nin 9 Mayıs 1935'te toplanan dördüncü büyük kurultayında somutlaşmış ve parti programına gençlik teşkilatı ile ilgili olarak “Türk gençliğinin başı, onları temiz bir ahlak, yüksek bir yurt ve inkılap aşkı içinde toplayacak millî bir teşkilata bağlanacaktır.” maddesi konulmuştur.

Çığır'ın, gençlik meselesi davasının uzun vadede istediği hedefe ulaştığını söyleyemeyiz. Çünkü 1940'lı yıllara gelindiğinde hâlâ gençliğe gereken önem verilmemektedir, gençlik başıboş, dağınık ve teşkilatsızdır. Gençler müşterek bir ideal için yetiştirilememektedir. İlim zihniyeti henüz bütün müesseselerde kendini gösterememiş ve dolayısıyla ilim ve fikir hayatı da yaratılamamıştır. Bunda tek parti zihniyetinin büyük etkisi vardır.

Kaynakça

- Aral, F. (1995, Eylül). DP İktidarı Hazmedemedi, CHP Muhalefeti Kabullenemedi. *Tarih ve Toplum*, 141, 146.
- Bekata, H. O. (1960). *Birinci Cumhuriyet Biterken*. Ankara: Çığır Yayınları.
- Bekata, H. O. (1995). İsmet Paşa ve İdamlar. *Tarih ve Toplum*, 140, 14-17.
- Çığır. (1934). 18, 2. Ankara Ulus Basımevi.
- Çığır. (1934). 23, 4.
- Çığır. (1934). 24, 5.
- Çığır. (1935). 27, 3.
- Çığır. (1935). 31, 2.
- Çığır. (1936). 40, 2.
- Çığır. (1937). 49, 2.
- Çığır. (1937). 54, 2.
- Çığır. (1938). 63, 2.
- Çığır. (1942). 110, 2.
- Demirci, H. A. (1995). *Çığır Dergisi ve Hıfzı Oğuz Bekata*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hıfzı Oğuz Bekata'ya Armağan*. (1997). Hıfzı Oğuz Bekata: Bir Yaşam. [Kızları: Bekata Erkman, F., Bekata Mardin, N.; Eşi: Bekata, A. (Yay. Haz.)]. Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı, Ankara: Net Ofset, 87.
- Özdenoğlu, Ş. (1997). Bekata ve Ankara Günleri. *Hıfzı Oğuz Bekata'ya Armağan, Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı* içinde (s. 94). Ankara: Net Ofset.
- Uzun, H. (2009, Eylül). Cumhuriyet Gençliği Misyonu Çerçevesinde 1933 yılı Vagon Li ve Razgrad Olayları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 57-81.